

بررسی مشکلات موجود در صنعت فرش دستباف ایران

محمد خواجه مهریزی^{۱*}، لطف الله شگری^۲

۱ دانشکده مهندسی نساجی، دانشگاه یزد، یزد، ایران

۲ دانشکده علم و هنر اردکان، جهاد دانشگاهی یزد، یزد، ایران

چکیده

فرش دستباف ایران یا داشتن سابقه ای چند هزار ساله، از دیر باز تا کنون مورد توجه مردم دنیا بوده و امروز در تمام دنیا نام قالی یا نام ایران پیوندی نا گسستنی خورده است. در صادرات غیر نفتی، فرش دستباف ایران در طول سالیان متمادی یکی از مهم ترین اقلام صادراتی کشور بوده است که با ایجاد و ارزش های یرجسته اقتصادی، فرهنگی و ملی آن برای صادرات در سطح بین المللی، تولید و عرضه می شود. جایگاه ویژه فرش دستباف در صادرات هر چند به طور بالقوه موقعیت خود را حفظ کرده اما در سالهای اخیر از رقابت مورد انتظار در بازار جهانی بازمانده است. از مشکلات عمده صنعت فرش کشور را می توان وجود نگرش سنتی و غیرعلمی به فرش دستباف، استفاده از مواد اولیه نامرغوب یا کیفیت پایین و عدم شناخت ذائقه های جهانی و به روز نبودن آن دانست.

واژه های کلیدی: فرش دستباف، بازار جهانی، ارزش اقتصادی، مواد اولیه نامرغوب

شاخه تخصصی: بررسی مشکلات و چالش های مدیریتی پیش رو در صنایع

فرش دستباف از جمله محصولاتی است که ارزش افزوده فراوانی دارد و از طرفی موجب اشتغال افراد زیادی از جمعیت کشور به ویژه روستاییان را فراهم ساخته است. می توان گفت که فرش جایگاه ویژه ای در اقتصاد ملی از بعد اشتغال، ارزش افزوده و صادرات دارد [۱]. فرش دستباف ایران محصولی چند بعدی است و دارای جنبه های فنی، هنری، اجتماعی و اقتصادی بسیار گسترده می باشد. از نظر اقتصادی توجه به صنعت فرش واجد اهمیت است، زیرا اولاً ارزش افزوده این صنعت حدود ۶۵٪ است. ثانیاً، فرآورده های این صنعت بزرگترین رقم صادرات غیر نفتی را تشکیل می دهد. همه ساله به کمک این کالا بخشی از کسری موازنه پرداخت های بازرگانی جبران می شود و از این راه مقدار قابل توجهی ارز عاید کشور می شود که هیچ کالایی غیر از نفت این چنین ارز آور نیست. همچنین حجم تولید را گسترش می دهد و به تولید ناخالص ملی می افزاید [۲].

جایگاه ویژه فرش دستباف در صادرات هر چند به طور بالقوه موقعیت خود را حفظ کرده اما در سالهای اخیر از رقابت مورد انتظار در بازار جهانی بازمانده است، به گونه ای که درآمد ۵۱۷ میلیون دلاری سال ۸۱ به ۴۰۶ میلیون دلار در سال ۸۵ کاهش یافت و در سال ۱۳۸۸ به ۳۸۹ میلیون دلار رسید. یکی از دلایل عمده کاهش صادرات فرش ایران کاهش تقاضای جهانی برای آن بوده است. از سوی دیگر در یکی دو دهه اخیر رقبایی جدی برای ایران مانند چین، هند، پاکستان، نپال و ترکیه به وجود آمده اند که این صنعت را با چالش جدی مواجه ساخته اند. آلمان، امارات، ژاپن، لبنان و قطر جزو پنج کشور اول واردکننده فرش دستباف ایرانی هستند که در رده های بعدی می توان به ایتالیا، سوئیس، کانادا و انگلیس اشاره کرد [۳].

امروزه فرش ایرانی نیازمند تحول در طرح، نقش و رنگ است. بافت قالی با ساختار، رنگ و نقش گذشته دیگر بازاری ندارد و با ایجاد تغییر و تحول در رنگها و طرحها می توان در رقابت با کشورهای دیگر موفق بود. با توجه به ارزش اقتصادی روزافزون گیاهان رنگزا و نظر به اینکه ایران از شرایط اکولوژیکی مناسبی برخوردار است لذا دارای گیاهان متنوع زیادی است بطوریکه کارشناسان تعداد گونه های متفاوت کشور را تا ۱۱۵۰۰ گونه گیاهی پیش بینی نموده اند که از این تعداد تا به امروز ۳۵۰۰ گونه آن شناخته شده است [۴]. مشکلات بخش تولید، مصرف و صادرات فرش دستباف را می توان در چهار بخش دولتی، خصوصی، مشکلات بازار و مشکلات رقبایان یا جانشین های فرش تقسیم بندی کرد [۵] به طور کلی عمده ترین مشکلات صنعت فرش دستباف کشور را چنین می توان برشمرد:

- ۱ وجود نگرش سنتی و غیرعلمی به فرش دستباف
- ۲ استفاده از مواد اولیه نامرغوب با کیفیت پایین
- ۳ عدم حمایت مادی و معنوی دولت از بافندگان فرش دستباف
- ۴ عدم تحقیق و پژوهش کافی و دسترسی به اطلاعات علمی روز در خصوص تولید فرش دستباف و بازار پست جهانی
- ۵ عدم شناخت ذائقه‌های جهانی و به روز نبودن آن و ...

تغییراتی که در طول سالیان متمادی پدید آمده و موجب تغییر تدریجی در فرش شده و به تبع آن طرحها و رنگها و سایزها و مکانیزم بافت دچار دگرگونی گشته است را نمی‌توان یکباره تغییر داد، زیرا بایستی تمام سیستم موجود را دست خوش دگرگونی نمود که خود مخاطرات فراوانی به همراه دارد و امکان نابودی فرش دستباف ایران را به دنبال خواهد داشت. بنابراین با توجه به شرایطی که هم اکنون بر فرش ایران حاکم است باید تحولی عظیم در صنعت فرش دستباف صورت پذیرد. به نظر می‌رسد جهت حل مشکلات فرش دستباف ایران می‌تواند موارد زیر مورد بررسی و مدنظر قرار گیرد: در بافت فرش بایستی تغییراتی در جهت افزایش کیفیت در مصالح اولیه از جمله، استفاده از پشم مرغوب و استفاده از رنگرزی گیاهی صورت پذیرد، تحقیق و پژوهش و تفحص در مورد نیازها سلیقه ذائقه کشورهای خریدار فرش دستباف، ایجاد نوآوری در طرحهای اصیل و حذف تدریجی نقشه‌های تکراری، مطالعات زیباشناسی بر روی فرش تولیدی و آموزش آکادمیک به جوانان علاقه‌مند صنعت فرش دستباف، ایجاد تغییرات با کارشناسی دقیق باب میل خریداران خارجی به طوری که به اصالت فرش دستباف ایرانی آسیب وارد نشود، حفظ کیفیت و ارتقا سطح تولید فرش دستباف، عدم استفاده از رنگهای شیمیایی و پشم دباغی‌شده و پشم‌های رنگی و نامرغوب در تولید فرش دستباف و تغییرات جدی در کیفیت بافت و طرح در صنعت فرش دستباف.

مراجع:

- [۱] فیروزه عابدی، امید میرزایی، اولین سمینار ملی تحقیقات فرش دستباف، تهران، ۱۳۸۲.
- [۲] فضل‌الله حشمتی رضوی، فرش ایران، دفتر پژوهش‌های فرهنگی، ۱۳۸۰
- [۳] سعید صحت، مهسا فرج‌لومطلق، بررسی و آسیب‌شناسی صادرات فرش دستباف ایران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۳۹۰
- [۴] ایرج جاویدنیا، پتانسیل‌های رنگ‌های گیاهی در ایران، اولین سمینار ملی علوم و فناوری رنگ، تهران، ۱۳۸۰، ص ۲۸۷ تا ۲۸۵
- [۵] فاطمه ایرانی کرمانی، حمیدرضا حری، زین‌العابدین صادقی، بررسی مشکلات مصرف، تولید و صادرات فرش دستباف استان کرمان رهیافت تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP)، مجله توسعه و سرمایه، شماره ۴، ۱۳۸۸، ص ۱۱۵